15/10/2020

Αποκαλύπτονται οι θησαυροί της Μονής Βλατάδων

/ Ιερές Μονές

Εικόνες από βιβλικές σκηνές και γεγονότα, όπως η βάπτιση και η Ανάσταση του Χριστού, εικονογραφημένα ευαγγέλια, ιδιότητες από φαρμακευτικά ή δηλητηριώδη φυτά, χειρόγραφα του Σοφοκλή και κωμωδίες του Αριστοφάνη, ακόμη και εγχειρίδια στρατιωτικής τέχνης για τον τρόπο διεξαγωγής των μαχών στο Βυζάντιο αποκαλύπτουν στον ερευνητή και αναγνώστη οι κρυμμένοι θησαυροί και κώδικες που βρίσκονται στα μικροφίλμ, τις μικρογραφίες και τα χειρόγραφα του ιστορικού αρχείου του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών και της Ιεράς Βασιλικής Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Βλατάδων.

Περίτεχνα σχέδια, διακοσμημένα με χρυσό και ζωντανά χρώματα, διαφορετικοί γραφικοί χαρακτήρες, ακόμη και σημαδόφωνα της Βυζαντινής μουσικής, παραπέμπουν συνειρμικά στον χώρο όπου δημιουργήθηκαν, τα σκριπτόρια του Αγίου Όρους, τα βιβλιογραφικά εργαστήρια που λειτουργούν αιώνες τώρα στην Ιερά Κοινότητα, με σκοπό την αναπαραγωγή, από τους μοναχούς, αρχείων, κειμένων και χειρογράφων, όχι μόνο εκκλησιαστικού χαρακτήρα αλλά γενικότερου επιστημονικού ενδιαφέροντος, που έχουν πολύτιμη θέση στην παλαιότερη

παράδοση του ελληνισμού και θεωρείται απαραίτητη η διάσωσή τους.

Ο Κώδικας 587 της Μονής Διονυσίου και οι Κώδικες των Διοσκουρίδη και Γαληνού

Ξεχωριστή θέση στο αρχείο κατέχει ο γνωστός Κώδικας 587 της Μονής Διονυσίου, που συγκεντρώνει εδώ και χρόνια το ενδιαφέρον όχι μόνο των θεολόγων αλλά και των απανταχού ιστορικών της τέχνης που θεωρούν ότι δεν υπάρχει πουθενά κάποιο άλλο παρόμοιο χειρόγραφο. Ο κώδικας είναι ένα ευαγγελιστάριο, μια παράθεση των ευαγγελίων σε 175 φύλλα περγαμηνής. Χρονολογείται από τον 11ο αιώνα και σώζεται σε πάρα πολύ καλή κατάσταση, δεδομένης της ηλικίας του. Στον Κώδικα 587 ξεχωρίζουν οι 74 εντυπωσιακές μικρογραφίες, οι μορφές αγίων που στέκονται στα καταπληκτικής ομορφιάς πρωτογράμματα και σκηνές, όπως εκείνη της βάπτισης του Ιησού από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή που απεικονίζεται με έντονο γαλάζιο, χρυσό και κόκκινο χρώμα.

Χρώματα, λεπτομερή σκίτσα και περιγραφές των ιδιοτήτων των βοτάνων και των φαρμακευτικών ή μη φυτών κυριαρχούν στα 292 φύλλα της βοτανικής του φαρμακολόγου Διοσκουρίδη που σώζεται από τον 12ο αιώνα με τον Κώδικα «Ωμέγα 75» της Μονής Μεγίστης Λαύρας. Εντυπωσιακή είναι η περιγραφή για το κώνειο, ως ένα φυτό που απεικονίζεται με καφέ, μπλε και κόκκινο χρώμα στους καρπούς, αποτελεί φυσικό δηλητήριο με ναρκωτικές ιδιότητες και προκαλεί παράλυση και ανώδυνο θάνατο. Ανάμεσα στις περιγραφές με τα γιατροσόφια αναφέρονται, επίσης, η δάφνη, το ελαιοσέλινον, η πτελέα, ο έρπυλλος ή αγριοθυμάρι, η γλυκύριζα, το αμπελόπρασον και πολλά άλλα. Αντίστοιχης σπουδαιότητας θεωρείται και ο Κώδικας περί ύλης του Διοσκουρίδη που βρίσκεται στη Βιέννη.

Στο ίδιο πνεύμα, αλλά σε αντίθεση με τον Διοσκουρίδη, ο Κώδικας 14 της Βλατάδων δημιουργήθηκε από τον Γαληνό, τον δεύτερο σπουδαιότερο γιατρό της αρχαιότητας, μετά τον Ιπποκράτη. Ο κώδικας αυτός θεωρείται από τους πλέον αξιόλογους κώδικες και υπάρχουν ακόμη ερευνητές, γεωπόνοι, φαρμακολόγοι που ασχολούνται με τα γιατροσόφια και αναζητούν σχετικό υλικό στα εν λόγω μικροφίλμ.

Αρχείο ανεκτίμητης αξίας, μοναδικό στον κόσμο

Για ένα αρχείο ανεκτίμητης αξίας, μοναδικό στον κόσμο, κάνει λόγο στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο διευθυντής του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών, καθηγητής της Πατρολογίας και Αγιολογίας στη Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ, Συμεών Πασχαλίδης. Όπως αναφέρει, το πρόγραμμα της φωτογράφησης των χειρογράφων του Αγίου Όρους ξεκίνησε αμέσως μετά την ανοικοδόμηση του κτιριακού συγκροτήματος

του Ιδρύματος το 1969 και συνεχίστηκε ως το 1990, ενώ είναι σε εξέλιξη επαφές με την Ιερά Κοινότητα για τη συνέχισή του ώστε να είναι ολοκληρωμένη η συλλογή όλων των αγειορειτικών χειρογράφων στο Ίδρυμα.

Εκεί μεταβαίνουν κάθε χρόνο πάνω από εκατό επιστήμονες από την Αμερική, την Ασία, την Άπω Ανατολή, την Ιαπωνία και την Κορέα προκειμένου να μελετήσουν συγκεκριμένα έγγραφα του αρχείου, ενώ λιγότεροι είναι οι Έλληνες επιστήμονες στους οποίους απευθύνεται το Ίδρυμα επιθυμώντας να καταστήσει γνωστό αυτόν τον πλούτο και στο ελληνικό επιστημονικό κοινό. «Στο Βατικανό υπάρχουν περίπου 5000 χειρόγραφα ελληνικά. Αντίστοιχος αριθμός υπάρχει και στην εθνική βιβλιοθήκη του Παρισιού. Πάντως από μετρήσεις που έχουν γίνει από παλαιογράφους, προκύπτει ότι η συλλογή των αγιορειτικών χειρογράφων, που αποτελείται από 16.000 χειρόγραφα και βρίσκεται στη Μονή Βλατάδων, είναι ισάριθμη με όλες μαζί τις υπόλοιπες συλλογές που υπάρχουν στις βιβλιοθήκες των άλλων χωρών», τονίζει ο κ. Πασχαλίδης.

Η ιστορία της Μονής Βλατάδων

Παρουσιάζοντας την ιστορία της Μονής Βλατάδων, όπου βρίσκεται το Ίδρυμα, ο διευθυντής του αναφέρεται στους αδελφούς Βλαττήδες, (Δωρόθεο και Μάρκο Βλαττή) μαθητές του Γρηγορίου του Παλαμά, από τους οποίους πήρε το όνομά της η μονή. Ως χρόνος ίδρυσης του μοναστηριού θεωρείται το 1359, χρονολογία θανάτου του Παλαμά, ο οποίος απεικονίζεται στον τοιχογραφικό διάκοσμο ως άγιος. Επισημαίνει, άλλωστε, μια παράδοση που αναπτύχθηκε επί τουρκοκρατίας και αναφέρει ότι σε αυτόν τον τόπο κήρυττε ή διέμενε ο Απόστολος Παύλος, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν αντίστοιχα τεκμήρια από τους ερευνητές.

Η Μονή Βλατάδων ήταν τελικά το μοναδικό ανδρώο μοναστήρι στη Θεσσαλονίκη που δεν έγινε τζαμί, γεγονός που ο κ. Πασχαλίδης αποδίδει στα προνόμια που τότε έπαιρναν τα παλαιότερα μοναστήρια, όπως εκείνο της Αγίας Θεοδώρας που λειτουργεί ως γυναικείο μοναστήρι και υπάρχει σε αυτό σχετικό φιρμάνι υπογεγραμμένο από τον ίδιο τον Μωάμεθ τον Πορθητή. Όσο για τον χαρακτηρισμό του ως μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς της Unesco, σχολιάζει ότι στο μοναστήρι επιβιώνουν σημαντικά στοιχεία από τη βυζαντινή του ιστορία, μαζί με τον τοιχογραφικό διάκοσμο και το σκευοφυλάκιο με έναν μεγάλο αριθμό εικόνων.

Το πρόγραμμα ψηφιοποίησης του ιστορικού αρχείου

Στο μεταξύ, με αφορμή την πρόσφατη υπογραφή σύμβασης συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού, της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και της Μονής Βλατάδων για την ψηφιοποίηση του ιστορικού αρχείου, η έφορος του

Πατριαρχικού Ιδρύματος, αρχαιολόγος και θεολόγος Φλώρα Καραγιάννη αναφέρει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ότι αυτή είναι μόνο η αρχή για ένα μεγάλο πρόγραμμα ψηφιοποίησης που έχει απώτερο σκοπό να ψηφιοποιηθούν τα 14.000 μικροφίλμ των χειρογράφων αλλά και δύο χιλιάδες παλαίτυπα από την πολύ σημαντική βιβλιοθήκη του Ιδρύματος. Το έργο της καταγραφής, της ψηφιοποίησης και της τεκμηρίωσης, όπως σημειώνει, θα ξεκινήσει σε έναν μήνα και σε αυτό θα συμμετέχουν συνεργάτες του Ιδρύματος και της Μονής που έχουν επιλεγεί λόγω των εξειδικευμένων τους γνώσεων.

Από το παρελθόν ανακαλύπτουμε το μέλλον

Τη βεβαιότητα ότι η μελέτη του συγκεκριμένου αρχείου θα αποκαλύψει ακόμη περισσότερα στο μέλλον εκφράζει η υπεύθυνη του αρχείου μικροταινιών-μικρογραφιών του Ιδρύματος, Άννα Λυσικάτου. «Από το παρελθόν ουσιαστικά ανακαλύπτουμε το μέλλον. Μέσα από τη μελέτη επιστημόνων από όλο τον κόσμο που έρχονται εδώ, οι άνθρωποι προσπαθούν να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήματα που δεν μπορούν να προσεγγίσουν από τις σημερινές πηγές», σημειώνει. Φέρνει, άλλωστε, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση του παλίμψηστου του Αρχιμήδη, ενός κώδικα που βρέθηκε στο προσκυνητάρι ενός μοναχού στα Ιεροσόλυμα κι ύστερα από επεξεργασία με τη σύγχρονη τεχνολογία, αποδείχτηκε ότι πρόκειται για ένα από τα χαμένα βιβλία του Αρχιμήδη, «ενδεικτικό των ιδεών του, που ήταν πολύ πιο πέρα από τις ιδέες του Νεύτωνα».

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ